

МУЗИЧНО-ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО

Бесшапошникова Т.В.,
викладач кафедри фортепіано, магістр

Школьник С.Я.,
старший викладач кафедри фортепіано

Харківська гуманітарно-педагогічна академія

РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОСТІ ШКОЛЯРІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. В статті розглядаються засоби впливу музичного мистецтва на розвиток емоційності у дітей молодшого шкільного віку, що є невід'ємною частиною естетичного виховання та формування моральних цінностей.

Ключові слова: емоції, музичне мистецтво.

Аннотація. Бесшапошникова Т.В., Школьник С.Я. Развитие эмоциональности школьников методами музыкального искусства. В статье рассматриваются методы влияния музыкального искусства на развитие эмоциональности у детей младшего школьного возраста, что является неотъемлемой частью эстетического воспитания и формирования моральных ценностей.

Ключевые слова: эмоции, музыкальное искусство.

Annotation. Besshaposhnikova T., Shkolnik S. Development of pupils' emotionality by methods of musical art. Methods of influence of musical art to development of primary schoolboys' emotionality are covered. They are essential part of aesthetic education and moral values forming.

Key words: emotions, musical art.

Надійшла до редакції 12.03.2012

Постановка проблеми. Глибокі суспільні перетворення в нашій країні актуалізували задачу виховання дітей з гнучким мисленням, які виявляють свої можливості і здібності в творчій діяльності і які готові позитивно впливати на духовність суспільства. В свою чергу духовність людини неможлива, якщо вона не відчуває себе частиною свого народу та його культури. Рішення цієї задачі треба розпочинати з дитинства. Не випадковим є звернення діячів освіти, культури і мистецтва, а саме Д.Б.Кабалевського, Н.А.Ветлугіної, В.Н.Шацької, Б.Ростоцького, В.Верховинця та інших, до вирішення проблем, пов'язаних з пошуком найбільш ефективних шляхів розвитку індивідуальності дитини, серед яких у першу чергу ставиться процес залучення підростаючого покоління до художньої культури.

У зв'язку з цим особливо посилюється роль освіти і культури у виховному процесі навчальних закладів різних рівнів. **Метою** статті є визначити роль впливу музичного мистецтва, яке є частиною художньої культури, на розвиток емоцій дітей молодшого шкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Мистецтво привносить суттєві зміни у сферу індивідуальної свідомості і духовну життєдіяльність людини, створює передумови для активної творчої діяльності. Однак можливість засобами музичних образів духовно і практично пізнати навколишній світ і виражати відношення до нього залишається нереалізованою, якщо у дитини не сформується вміння осмислювати процес створення музично-художніх образів, сенс творчості, його зв'язки з багатообразними явищами навколишнього світу; якщо не розвивається індивідуальне сприйняття мистецтва й художнє бачення світу. В результаті тривалого та серйозного спілкування з мистецтвом формуються не тільки ті сторони особистості школяра, які живляться образно-емоційним змістом творів мистецтва – естетичні почуття, художній смак, а й суспільні уявлення, світопогляд, моральний та естетичний ідеал особи. Здібність розуміти і відчувати прекрасне є не тільки певним критерієм, показником рівня розвитку школяра, вона є стимулом для розвитку власних творчих здібностей.

Емоційний розвиток дітей вивчався багатьма вченими, такими як: С.Х.Раппопорт, П.М.Якобсон», Г.М.Бреслав, О.П. Печерською, П.І. Гаврилук тощо.

Емоції – особливий психічний стан, пов'язаний з вродженими реакціями людини, її потребами і мотиваціями. Це продукт суспільно-історичного розвитку і є суб'єктивною формою, що передумовлює діяльність, спрямовуючи її. Емоції висловлюються у переживанні задоволення, радості, незадоволення, суму, жаху тощо. Завдяки емоціям людина регулює свою поведінку і співвідносить її з поведінкою інших людей, з якими спілкується.

У дітей важливим є не створювати умови для розвитку негативних емоцій. Не менш важливим є не знешкодити позитивні емоції, які формують моральні і творчі здібності.

Таким чином, емоції є особливою сферою розвитку дитини.

У молодшому шкільному віці успішно відбувається художньо-естетичний розвиток. Діти жваво цікавляться малюванням, ліпленням, співами, музикою. На основі відповідної діяльності й сприйняття художніх творів (віршів, музики, картин, скульптур) у них формуються естетичні почуття.

Музика є потужним емоційним впливом, пробуджує у дитини добрі почуття, робить її кращою. Музика намагається створити етико-естетичний ідеал, в цьому особливість її змісту, її впливу на людину. Мистецтво називають школою почуттів. Навчити любити і розуміти музику можна лише за допомогою самої музики. В.А.Сухомлинський писав: «Якщо у ранньому дитинстві донести до серця красу музичного твору, якщо у звуках дитина відчує багатогранні відтінки людських почуттів, вона підніметься на таку сходинку культури, яка не може бути досягнена жодними іншими засобами. Почуття краси музичної мелодії відкриває перед дитиною власну красу – маленька людина усвідомлює свою гідність.»[5] Емоції, які викликані мистецтвом, – особливий вид почуттів, це художні емоції.

Вони потребують найвищої діяльності психіки, напруженої роботи думки. При сприйнятті творів мистецтва дитина відчуває різні переживання, пов'язані із змістом і засобами зображення сюжету. Такі переживання не тільки збагачують моральний досвід людини, а й поширюють діапазон її естетичних почуттів, серед яких відокремлюються почуття піднесеного, комічного, трагічного тощо. Інакше ніж емоційним шляхом не можна зрозуміти зміст музики. Здібність емоційно відгукуватися на музику утворюють два необхідні боки музичності: слуховий та емоційний, які треба розвивати на самих різних етапах музичного виховання. Педагогіці відомі випадки, коли при достатньому розвитку музичних здібностей, тонкому слуху емоційне реагування на музику в учня відставало, його сприйняття не було повноцінним. Щоби уникнути цього, треба збагачувати палітру почуттів не тільки музичними засобами, формувати вміння підключати свій емоційний досвід до сприйняття музики, пов'язувати його із звучанням, емоційно переживати виразне значення музичних образів.

Урок музики в школі є органічною частиною системи естетичного виховання, який орієнтовано на моральний розвиток школяра. Збагачення музично-творчих здібностей, формування навиків сприйняття музики, зацікавлене відношення до музичного мистецтва, самодіяльність учнів має відбуватися за послідовною системою. Урок музики відрізняється своїми специфічними видами діяльності: слухання та аналіз музичного твору, рухи під музику, імпровізація. Вони не можуть бути відокремлені одне від одного у зв'язку з тим, що тісно пов'язані і часто взаємопроникливі. У процесі слухання музики учні набувають певних музично-теоретичних знань, накопичують музично-слуховий досвід, у них формуються навички аналізу музичного твору. У процесі хорового співу розвивається співацький голос й всі компоненти музичного слуху (звуковисотний, ритмічний, гармонічний, тембровий). Розвиток виконавських навичок у процесі

хорового співу, гри на музичних інструментах, рухів під музику, імпровізації, роблять учнів активними, зацікавленими, вони емоційно відгукуються на участь у заняттях. Задача уроків з музичного мистецтва – навчити дітей активно спілкуватися з прекрасним, творчо відноситися до музики, формувати інтерес і любов до неї, естетично насолоджуватися, розуміти її життєвий зміст. Діти 7-8 років ще не вміють повноцінно сприймати музику, її музичний образ, але досить вільно визначають загальний настрій, реагують на засоби музичної виразності, темп, динаміку, регістри. Розвиток загальної музичності у дітей можна визначити за трьома ознаками:

- здатність відчувати характер, настрої музичного твору, проявляти емоційне відношення, розуміти музичний образ;
- здатність вслуховуватись, порівнювати більш яскраві та зрозумілі музичні явища, що потребує елементарної музично-слухової культури, слухової уваги, спрямованої на різні засоби музичної виразності;
- прояв творчого відношення до музики.

З розвитком загальної музичності у дітей з'являється емоційне відношення до музики, удосконалюється слух, народжується творча уява.

Для розвитку музичного сприйняття дітей, як основи музичного виховання, треба частіше надавати їм практичну можливість переживання різноманітних почуттів, які висловлені у хоровій та інструментальній музиці.

Хоровий спів впливає на естетичний розвиток колективу виконавців і слухачів. Він сприяє музичному спілкуванню у сумісних діях. Виховання співацьких навиків є одночасно і вихованням людських почуттів та емоцій. Музика разом з поезією ще глибше впливає на психіку дитини, на її художній розвиток, уяву. Заняття співами мають бути емоційно наповненими. Дуже дієвими для розвитку вокальних даних та емоцій є вправи, розроблені О.Н.Нікольською. Вони ґрунтуються на емоційному забарвленні кожної голосної і супроводжуються рухами рук і відповідною мімікою: «А» – вираз радості (руки розводяться у сторони); «О» – здивування (підняті плечі, руки з відкритими долонями розводяться); «И» – вираз гніву (брови наспулені, руки в боки); «І» – посмішка (губи розтягнуті, руки у сторони); «Я» – самовихваляння (ніс доверху, руки рухаються зверху донизу).

Загальноосвітня школа не має на меті готувати учнів до професійної музичної діяльності, однак розуміння музики, здібність до її сприймання мають бути присутніми у кожного школяра. Цьому сприяє такий вид занять на уроці як слухання музики. Розуміння змісту твору залежить від загальної культури слухача і від спеціальної підготовки. Відомо, що сприйняття слухачів, які мають музичну підготовку, є змістовнішим, воно збагачене асоціаціями, більш емоційне. Коло інтересів до музичних творів у школярів, що знаються на музику, у меншій ступені залежить від моди, відрізняється високим рівнем художнього смаку. Повноцінне сприйняття музичного твору можливе тільки на основі розуміння музичної форми, історії

розвитку музики, досвіду слухача, вмінь та навиків музично-творчої діяльності. Урок музичного мистецтва несе в собі радість музичної творчості, формує здібність насолоджуватися морально-естетичним змістом. Специфіка уроку музичного мистецтва в тому, що поряд із пасивними видами діяльності в ньому є і художньо-виконавські. В першу чергу це відноситься до хорового співу, як найбільш активній формі музичного навчання. Для розвитку музичного сприйняття і розвитку різноманітних музичних емоцій дітям пропонуються твори класичної музики, народної творчості: ліричні пісні, романси, героїчні балади, ігрові, обрядові пісні. Музика може слугувати «емоційним клапаном», що заповнює емоційну недостатність. Музика є профілактичним засобом оптимізації емоційного фону, вона пом'якшує сум, піднімає настрій, знімає втому. У роботі з розвитку музичних емоцій дієвим є створення та організація хорових колективів. По-перше, колективне співпереживання посилює емоції, по-друге, цьому сприяє прагнення до успіху на виступах. Виразність виконання пісні залежить від правильного керівництва розвитком емоцій школярів. Педагог має пояснити дітям емоційний настрій кожної пісні, кожної музичної інтонації, динаміки. Концертна діяльність учасників хору, вокального ансамблю або солістів стимулює відповідальність за виконання. Хвилювання перед виступом, тобто емоційно-забарвлене відношення, сприяє його результативності.

Людина судить про емоційний стан іншої людини по особливим виразним рухам, міміці, змінам голосу. Виразні рухи бувають вродженими і такими, що набуваються. Тому кожне заняття з дітьми має бути емоційним, виразним. Діти вмінють дивитися на світ добрими, ясними очима, вмінють радіти і дивуватися. І це не закінчиться разом з дитинством, а залишиться назавжди, якщо з перших кроків дитина зустрине чуйного, талановитого вчителя, який має духовну енергію і володіє художньою методикою.

Формування дитячої особистості тісно пов'язане з формуванням емоційно-вольової сфери, сфери інтересів і мотивації поведінки. Це визначається соціальним оточенням, відношеннями з батьками, вчителями. Емоції є сферою розвитку дитини. Тому у молодшому шкільному віці, коли закріплюється мотив досягнення успіхів у якості стійкої особливості дитини, край необхідним є доброзичливе емоційне оточення.

Наука і мистецтво, корисне і прекрасне, знання і почуття – два крила людського щастя. Аналіз педагогічних і психологічних досліджень показує, що емоційне відношення до життя, залучення до мистецтва, дозволяють розвинути не тільки сенсорну і загальну культуру учнів, а й їхню пізнавальну активність, зорову і слухову пам'ять, швидкість реакції, аналітичне і образне мислення. Через почуття, емоції, самореалізація особистості відбувається більш продуктивно у всіх сферах життєдіяльності. Посилення у дитини емоційного начала в інтересах її гармонійного розвитку розглядається педагогами і психологами у тісному зв'язку з пріоритетами гуманістичної спрямованості її особистості.

Естетичне виховання відкриває інший засіб почуттів і розуміння культури. Тому у виховній роботі можна виділити два основні напрямки:

організацію діяльності, яка формує і розвиває в учнів почуттєву сферу, емоційно-ціннісне відношення до світу, реальності;

залучення дітей до творчої діяльності.

Почуття і емоції виконують важливу роль у регулюванні відношень індивіда у соціумі. Тому збагачення людини досвідом емоційного відношення до реальності є соціальним аспектом виховної роботи у школі. Емоційна реакція є потужним організатором поведінки. І якщо доросла людина згадуватиме світлі та яскраві хвилини святкових шкільних подій, це буде означати, що досвід емоційного сприйняття відіграв свою позитивну роль.

У широкому смислі музичне виховання – це формування духовних потреб людини, її моральних уявлень, інтелекту, розвиток ідейно-емоційного сприйняття та естетичної оцінки життєвих явищ. У такому розумінні музичне виховання – це виховання Людини. Мистецтво може захоплювати своїми ідеями, але лише емоційно. Беземоційного мистецтва не може бути. Емоції, які викликані музичним мистецтвом, це особливий вид почуттів, це художні емоції, які потребують найвищої діяльності психіки, напруженої роботи думки.

Предмет «Музичне мистецтво» в загальноосвітній школі призначений формувати естетичну і духовну культуру, високі моральні якості, залучати дитину до національної культури та історії свого народу.

Література:

1. Апраксина О.А. Методика музыкального воспитания в школе. М., 1983.
2. Бех І.Д. Особистісно зорієнтоване виховання. –К., 1998.
3. Зязюн І.А. Эстетический опыт личности. – К., 1976.
4. Раппопорт С.Х. Искусство и эмоции. М., 1968.
5. Сухомлинский В.А. Серце відаю дітям. М.,1978.
6. Терентьева Н.А. Музыкальная педагогика и образование: История и теория развития от истоков до современности. СПб, 1997.
7. Халабузарь П., Попов В., Добровольская Н. Методика музыкального воспитания. М., 1990.
8. Якобсон П.М. Эмоциональная жизнь школьника: Психологический очерк. М.,1966.